

Aleksandra Jawornicka

TOŻSAMOŚĆ NARODOWA MŁODYCH POLAKÓW NA UKRAINIE I UKRAIŃCÓW W POLSCE

W prezentowanej publikacji przedstawione zostaną wyniki badań dotyczące tożsamości narodowej młodych Polaków na Ukrainie i młodych Ukraińców w Polsce. Badania przeprowadzone zostały na przełomie lat 1998 i 1999 wśród uczniów liceum ukraińskiego w Legnicy oraz dwóch szkół dla mniejszości polskiej we Lwowie (Szkoły Podstawowe nr 10 i 22)¹. Szkoły te są potocznie nazywane „ukraińskimi” bądź „polskimi”. W istocie nauczanie odbywa się głównie w języku urzędowym, prowadzone są jednak dodatkowo zajęcia nauki języka ojczystego mniejszości narodowych, a także literatury, historii i geografii. W procesie dydaktyczno-wychowawczym zwraca się szczególną uwagę na podtrzymywanie wartości przekazywanych przez przodków i zachowanie narodowego charakteru szkoły. Placówki te są miejscami, w których „poza wychowaniem szczególnie intensywnie przebiega proces ukorzenia kulturowego. Z tej właśnie racji w szkole jest możliwe i konieczne kreowanie odpowiednich powiązań między poczuciem tożsamości jednostki a sferą dziedzictwa kulturowego, która stanowi jedną z podwalin formowania się tożsamości narodowej”².

Prezentowane badania zrealizowane zostały za pomocą ankiety audytoryjnej. W każdej ze szkół ankietę wypełniło po 70 uczniów, w efekcie czego uzyskano łączną próbę 140 osób. Kwestionariusz ankiety zawierał 35 pytań (25 zamkniętych i 10 otwartych). Uczniowie nie mieli większych trudności ze zrozumieniem pytań zawartych w kwestionariuszach ankiet. Mimo to nie wszyscy spośród badanych udzielali odpowiedzi na pytania otwarte. Uwzględnieni w badaniach uczniowie z obydwu szkół zbliżeni byli do siebie pod względem wieku, wykształcenia oraz pozycji przypisywanej przez fakt bycia „innym” w środowisku większościowym.

---

¹ W tym czasie funkcjonowała jeszcze na Ukrainie dziesięcioletnia szkoła podstawowa i najstarsze klasy tej szkoły były w istocie odpowiednikami szkół średnich w polskim systemie edukacji.

² M. Sobecki, *Status kulturowo-etniczny a edukacja na pograniczu kultur*, [w:] *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, red. J. Nikitorowicz, Białystok 1995, s. 219.

Jako punkt wyjścia do rozważań nad badaniami przyjęłam hipotezę, iż młodzież polska na Ukrainie i ukraińska w Polsce – stanowiąc poprzez fakt odmiennego pochodzenia specyficzne grupy mniejszościowe – w swych zachowaniach i prezentowanych postawach jest bardzo zbliżona do siebie. Poprawność hipotezy powinny wskazać zbliżone do siebie odpowiedzi zawarte w kwestionariuszach wywiadu, stanowiąc równocześnie wskaźniki poszczególnych postaw.

Celem badań było wyodrębnienie postaw młodzieży polskiej i ukraińskiej w odniesieniu do języka i kultury ich przodków oraz ukazanie stopnia przynależności do mniejszościowych grup narodowych z równoczesnym wskazaniem zainteresowania polityką państwa i kultury, w których się urodzili i wychowali. Powyższe czynniki warunkują przynależność narodową i wpływają na poziom tożsamości jednostkowej i społecznej.

Na podstawie zebranych materiałów chciałam uzyskać odpowiedź na następujące pytania: Na podstawie jakich elementów młodsze pokolenia mniejszości narodowych konstruują swoją tożsamość? Czy podobnie jak ich przodkowie stosują strategie obronne, które pozwalają im zachować tożsamość kulturową i etniczną? Z którą z grup identyfikują się w większym stopniu?

Jak już wcześniej wspomniałam, uwzględniona w badaniach młodzież reprezentuje przedział wiekowy pomiędzy piętnastym a siedemnastym rokiem życia, z czego 50,7% to kobiety, a 49,3% to mężczyźni.

Zdecydowana większość spośród respondentów zamieszkuje miasta i miasteczka (odpowiednio 40,7% i 32,1% osób), na wsi mieszka niewiele ponad 27,1%. Ponad połowa badanych (53,0%) pochodzi z rodzin, w których przynajmniej jedno z rodziców ma wyższe wykształcenie; wykształcenie średnie ma 32,1% rodziców respondentów, wykształcenie zawodowe 9,3%, jedynie 2,5% podstawowe (nie ma istotnej różnicy w strukturze wykształcenia rodziców młodych Polaków na Ukrainie i Ukraińców w Polsce).

Znaczna część badanych posiada świadomość narodowej odrębności. Ponad 71,4% badanych uczniów z legnickiego liceum identyfikuje się z narodowością ukraińską. 65,7% spośród badanych uczniów ze Lwowa utożsamia się z polskością. Dodatkowo 37,1% młodych Polaków z Ukrainy podkreśla silny związek ze swoim miastem, określając się mianem lwowiaków. W przypadku młodzieży ukraińskiej w Legnicy żaden z badanych nie czuje się specjalnie związany ze środowiskiem lokalnym i miastem. Zapewne wynika to z dość prostego faktu – większość z ukraińskich uczniów pochodzi z rodzin przybyłych z różnych części kraju; nie zdążyli jeszcze zintegrować się z miastem bądź identyfikują się jedynie z „ukraińskim” LO w Legnicy.

Na pytanie: Co warunkuje przynależność do danego narodu – czy posiadanie obywatelstwa, zamieszkiwanie danego terytorium, posługiwanie się danym językiem, uczestnictwo w życiu kulturalnym, politycznym, religijnym, a może kultywowanie tradycji i obrzędów? przeważająca część – 89,3% spośród wszystkich respondentów zwróciła przede wszystkim uwagę na dwa przedostatnie elementy: uczestnictwo w życiu kulturalnym, politycznym i religijnym swojej grupy i kultywowanie tradycji. W następnej kolejności wskazywano na język (47,9%). Najmniej ważne dla większości badanych okazało się posiadanie obywatelstwa (27,1%) i zamieszkiwanie danego terytorium (10,7%). Na tę kategorię najczęściej zwracali uwagę polscy uczniowie z Ukrainy.

Ponad połowa z nich (52,9%) w kolejnym pytaniu, dotyczącym możliwości zmiany obywatelstwa z ukraińskiego na polskie, deklarowała taki zamiar. 40,0% stwierdziło, iż pragnie uzyskać podwójne obywatelstwo, podczas gdy tylko 18,6% badanej młodzieży ukraińskiej z Polski wyraziło chęć zmiany obywatelstwa. Znacznie więcej (37,1%) wzięło pod uwagę możliwość uzyskania podwójnego obywatelstwa, a ponad 31,4% zupełnie odrzuciło taką możliwość. Zasadniczym czynnikiem różnicującym rozkład odpowiedzi badanych osób jest atrakcyjność danego państwa i posiadania w nim obywatelstwa. Na wybór konkretnego obywatelstwa nie ma większego wpływu narodowość. Wybór młodzieży sprowadza się do ekonomicznych możliwości danego państwa. Dlatego obserwuje się większe zainteresowanie zmianą obywatelstwa przez młodzież polską na Ukrainie aniżeli przez młodzież ukraińską w Polsce.

Zdecydowana część uczniów z ukraińskiej szkoły w Legnicy (ponad 81,4%) pochodzi z rodzin jednolitych narodowościowo, jedynie 18,6% z tzw. rodzin mieszanych. Zupełnie odmienną sytuację zauważa się w przypadku uczniów reprezentujących polskie szkoły we Lwowie. Tylko 27,1% spośród nich deklarowało, że zarówno ojciec, jak i matka posiadają polskie korzenie, ponad 60,0% miało pochodzenie polsko-ukraińskie i polsko-rosyjskie, a 12,9% ukraińsko-rosyjskie. W jaki sposób można wyjaśnić znaczne zróżnicowanie w strukturze narodowej rodziców respondentów z Ukrainy? Na pewno nie można tu będzie udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Jednak należy zwrócić uwagę na istotny moim zdaniem fakt, iż Polacy we Lwowie od kilkudziesięciu lat funkcjonowali wśród 33,0% osób zaliczanych do mniejszości narodowych i ponad stu różnych grup etnicznych. Sprzyjało to i w dalszym ciągu sprzyja wzajemnemu przenikaniu się wzorów kulturowych i szybszemu poddawaniu się procesom amalgamacyjnym.

Być może również i dlatego młodzi Polacy na Ukrainie przywiązują mniejszą wagę do tego, jakiej narodowości będą ich przyszli małżonkowie.

Zarówno chłopcy, jak i dziewczęta w zbliżony sposób dokonują poszczególnych wyborów. 64,3% uczniów ze Lwowa wybiera polską narodowość przyszłego partnera, jednak już tylko połowa spośród nich (30,0%) przypisuje ogromne znaczenie tej samej narodowości partnera jako czynnikowi ułatwiającemu podtrzymywanie tożsamości narodowej. Zdecydowana część zwraca uwagę na to, że dobrze byłoby, gdyby przyszły partner mieszkał w Polsce i posiadał polskie obywatelstwo. Z badań pilotażowych wynika, że w wielu przypadkach podyktowane to jest możliwością wyjazdu z Ukrainy do Polski, zmiany obywatelstwa i poprawy sytuacji materialnej.

W przypadku młodzieży ukraińskiej z Polski ponad 75,7% zwraca uwagę na monoetniczny kształt przyszłego związku partnerskiego. Niewielu respondentów (15,7%) wskazuje na nieukraińskie pochodzenie męża lub żony (konkretnie polskie). Argumenty przemawiające za monoetnicznym związkiem uwzględnionych w badaniach obydwu grup związane są przede wszystkim z oczekiwaniami rodziców (odpowiednio 94,1% i 30,0%), dopiero później z pozytywnym wpływem na wychowanie dzieci oraz łatwością przekazu wartości odziedziczonych po przodkach bądź też zabezpieczeniem przyszłych rodzin przed rozpadem i przed stawianiem dzieci wobec trudnych wyborów (dotyczących narodowości). Ponad 38,6% Ukraińców z monoetnicznych rodzin zwracało uwagę na negatywny aspekt małżeństw mieszanych, twierdząc, że są one przyczyną sprzeczek i nieporozumień. Podobnie było w przypadku polskiej młodzieży z jednonarodowych rodzin na Ukrainie.

Zupełnie inaczej kształtują się preferencje młodzieży w odniesieniu do doboru kolegów i znajomych. Zarówno młodzież polska, jak i ukraińska utrzymuje kontakty z członkami własnej grupy etnicznej i z osobami o innym pochodzeniu, odpowiednio 44,3% spośród badanej młodzieży ukraińskiej i 58,6% wśród polskiej. Nieliczni spośród obydwu grup ograniczają się wyłącznie do znajomych kolegów tej samej narodowości (35,7% Ukraińców, 15,7% Polaków – przede wszystkim z monoetnicznych rodzin). Dla znacznej części młodzieży (85,8% Ukraińców i 84,3% Polaków) narodowość znajomych nie ma większego znaczenia. Respondenci stanowczo sprzeciwiają się dobieraniu kolegów zgodnie z kryterium pochodzenia narodowego, ponieważ ich zdaniem „ludzi nie ocenia się wedle narodowości, ale ich wartości, liczy się człowiek, jego osobowość, a ponadto w przyjaźni nie ma znaczenia, kto kim jest”. Dodatkowo zwracają uwagę na to, że „nie można być nacjonalistą”, „nie można dyskryminować innych”, ponieważ „w przyjaźni liczy się przede wszystkim to, co człowiek ma w sercu, a nie jego narodowość”.

Kolejnym, bardzo istotnym problemem, na który należy zwrócić szczególną uwagę, jest język – nie tylko jako forma komunikowania pomiędzy członkami tej samej grupy i grupy większościowej, ale również jako waż-

ny element dziedzictwa kulturowego, traktowany przez wiele grup mniejszościowych jako istotny wskaźnik podtrzymywania tożsamości etniczno-kulturowej i narodowej. Posługiwanie się językiem ojczystym przez członków danej grupy i przekazywanie go następnym pokoleniom pomaga zachować odrębność narodową. Przekaz języka i przyswajanie go przez kolejne pokolenia uzależnione są od siły przekazu i roli autorytetu starszego pokolenia. W przypadku młodzieży ukraińskiej w Polsce zaobserwowano istotną zależność pomiędzy typem rozmówcy a językiem, którym posługiwała się młodzież podczas konwersacji w obrębie własnej grupy narodowościowej oraz rolą autorytetu, który młodzież przypisywała danemu rozmówcy.

Młodzież ukraińska w Polsce pochodząca z rodzin monoetnicznych podczas rozmów z rodzicami i dziadkami w przeważającej większości (77,1%) posługuje się językiem ukraińskim. W przypadku młodzieży polskiej z Ukrainy nieco mniej, bo 57,8% osób posługuje się językiem polskim podczas rozmów z rodzicami i dziadkami. Natomiast podczas konwersacji z rodzeństwem jedynie 7,1% Ukraińców posługuje się językiem ukraińskim. W przypadku młodych Polaków na Ukrainie sytuacja przedstawia się bardziej optymistycznie – ponad 15,7% spośród nich na co dzień rozmawia po polsku ze swoim rodzeństwem. Rozpatrując specyfikę językową rodzin mieszanych, w obydwu przypadkach należy zauważyć, że osoby zaliczane do powyższej kategorii z większym prawdopodobieństwem będą posługiwać się językiem urzędowym podczas rozmów z rodzicami, dziadkami i rodzeństwem; w tym przypadku zasada autorytetu osób starszych nie będzie funkcjonowała.

Jak uwzględniona w badaniach młodzież ocenia stopień swojej znajomości języka ojczystego? Młodzież polska z Ukrainy w 100,0% potwierdza umiejętność czytania i pisanie w języku ojczystym w stopniu dobrym, wzmacniając to przekonaniem, że również jej procesy myślowe przebiegają w tym języku. W przypadku młodych Ukraińców z Polski 75,7% deklaruje znajomość języka ojczystego i umiejętność czytania, natomiast zdolność myślenia w tym języku deklaruje już tylko 47,1%. Żadnych obiekcji nie powinny wzbudzać powyższe dane, jeśli uznamy za słuszne twierdzenie odnoszące się do procesu myślowego, który przebiega automatycznie i ściśle jest powiązany z poziomem znajomości danego języka. Wtedy również słuszne będzie wnioskowanie, że im większa sprawność językowa, tym większe prawdopodobieństwo, że proces myślowy będzie przebiegał w tym samym języku.

Nieco odmienne wyniki uzyska się, gdy weźmie się pod uwagę możliwość wyboru danego języka podczas czytania tej samej prasy w języku ojczystym i w języku urzędowym. Większość respondentów (zarówno z Polski, jak i z Ukrainy), wskazuje na język urzędowy (odpowiednio 75,7% Polaków i 62,8% Ukraińców). W jaki sposób wyjaśnić pojawiające się rozbieżności?

Prawdopodobnie uczniowie na co dzień w większości posługują się językiem urzędowym, dlatego chętniej wybierają materiały napisane w tym języku.

Kolejnym istotnym zagadnieniem z punktu widzenia tożsamości grupy jest wiedza na temat własnego pochodzenia, czyli wiedza dotycząca korzeni własnej rodziny, własnego narodu i jego tradycji, opierająca się na znajomości specyficznych wzorów kultury, które będą stanowić o jej odrębności i inności. Jeżeli przyjmiemy za Ireną Bukowską-Floreńską³, że w przypadku mniejszości narodowych kultywowanie przez nie tradycji może wyznaczać określony obraz jej tożsamości kulturowej, etnicznej czy narodowej, może również przyczynić się do utrwalenia tego obrazu, a zatem stać się mechanizmem spowalniającym proces jej asymilacji do narodowej większości, to w takim przypadku przekaz wiedzy odnoszącej się do dziejów rodziny, wiedzy na temat historii ojczyzny, transmisja tradycji z pokolenia na pokolenie, będą spowalniać procesy asymilacji, przyczynią się do zachowania odrębności kulturowej, czyli będą pełnić funkcję konserwującą.

Biorąc pod uwagę poziom znajomości historii własnej rodziny przez młodsze pokolenia uwzględnionych w badaniach Polaków i Ukraińców, należy podkreślić, że zdecydowana większość respondentów w dobrym stopniu zna dzieje rodzinne (82,9% Polaków i 85,7% Ukraińców). Większość spośród nich potrafi wyodrębnić elementy własnej kultury, z którymi jest silnie związana. Dla znacznej części młodzieży (ponad 40,0%, zarówno polskiej, jak i ukraińskiej) tradycja związana jest z obyczajami, wierzeniami, które przekazywane są z pokolenia na pokolenie. Dla pozostałych osób jest „czymś, co warto szanować”, jest „świadomością swego pochodzenia” albo „czymś ważnym, co trzeba szanować”. Wskazane przez młodzież kategorie świadczą o tym, że tradycja stanowi dla badanych element istotny i niezbędny. Nawet, jeśli zdarzają się opinie, iż tradycja jest „czymś bezsensownym i zatruwa życie” – sąd taki świadczy również o pewnym zaawansowanym uczestnictwie w danym kręgu kultury i tradycji, do tego stopnia, że niektóre osoby odczuwają pewien przesyt. Najczęściej wskazywanymi elementami tradycji, wymienianymi w równym stopniu przez młodzież polską i ukraińską, są: kultura i język – 38,6%, historia i religia – 24,3%, tańce i folklor – 23,6%, święta oraz śpiew – 20,0%. Niektórzy żartobliwie zwracają uwagę na aspekt kulinarny: słoninę i wódkę.

Istotnym elementem kultury wymienianym przez młodzież są święta religijne. Ponad 94,3% badanych przyznaje, że obchodzi święta religijne, które dla 52,3% z nich są okresem zadumy i refleksji, ale przede wszystkim (dla 85,1%) wykorzystywane są jako okres spotkań rodzinnych i sąsiedzkich. Zde-

³ I. Bukowska-Floreńska, *Spoleczno-kulturowe funkcje tradycji w społeczeństwach industrialnych Górnego Śląska*, Katowice 1997, s. 147.

cydowana większość młodzieży (ponad 91,4%) deklaruje, że jest wierząca; wśród badanych odsetek młodzieży wierzącej na Ukrainie pokrywa się z odsetkiem ukraińskiej młodzieży w Polsce. Znaczna większość młodzieży polskiej z Ukrainy to katolicy (78,6%), a 81,4% młodzieży ukraińskiej z Polski to grekokatolicy. W pełni odpowiada to dawnemu kryterium, na podstawie którego wyodrębniano identyfikację narodową na polsko-ukraińskim pograniczu. Jeżeli ktoś utożsamiał się z katolicyzmem – automatycznie przypisywano mu pochodzenie polskie, jeśli natomiast należał do Kościoła grekokatolickiego – musiał być Ukraińcem.

Obok ściśle powiązanych z tradycją i kulturą młodych Polaków oraz Ukraińców kwestii religijnych w badaniach zwrócono również uwagę na elementy historii i literatury. Próbując sprawdzić zakres wiedzy z tych przedmiotów w odniesieniu do danej grupy narodowej, zaproponowano respondentom, aby podali najchętniej czytane lektury w języku ojczystym, a następnie wytypowali osoby, które ich zdaniem odegrały istotną rolę w dziejach danego narodu oraz wskazali na wydarzenia, które zmieniły bieg historii Polski i Ukrainy. W przypadku pierwszej propozycji młodzież wymieniła autorów i lektury zaliczane do najbardziej uznanych i cenionych ze względu na treść patriotyczną i wartości rdzenne, chociaż nie były pomijane pozycje o wartościach uniwersalnych.

Młodzież polska na Ukrainie zwraca uwagę na istotny wkład *Trylogii* Henryka Sienkiewicza w odtwarzaniu polskiej tożsamości i pielęgnowaniu polskiego ducha. Sienkiewicz i jego twórczość znajdują się na pierwszym miejscu – ponad 80,0% młodzieży na Ukrainie wymienia autora, szczególnie odwołując się do *Trylogii*. Zaraz po Sienkiewiczu znajdują się Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki i ich dzieła. Doszukując się analogii w wyborze ukraińskich licealistów Polski z wyborami ich kolegów z Ukrainy, należy zwrócić uwagę, że ich wybór motywowany był podobnymi przesłankami. Młodzi Ukraińcy największą rolę w krzewieniu narodowych wartości przypisują Tarasowi Szewczenko – symbolowi ukraińskiej tożsamości i niezależności. Podobną funkcję pełnią utwory i przekazywane idee Iwana Franki i Łesi Ukrainki, również wybranych przez młodzież.

Na pytanie o postać historyczną, która odegrała szczególną rolę w dziejach narodu, z którym utożsamia się respondent, młodzież polska w większości przypadków wymieniła Józefa Piłsudskiego (ponad 54,3%), młodzież ukraińska natomiast Bohdana Chmielnickiego (ponad 75,7%). Obydwie postaci wywarły ogromny wpływ na losy Polski i Ukrainy, ale oczywiście, jak podkreśla sama młodzież, każdy z narodów przypisuje im zupełnie inne znaczenie. Podczas gdy Piłsudski traktowany jest przez Polaków jako symbol polskiej wolności, to Chmielnicki jest uważany przez tę samą grupę za

groźnego przeciwnika lub zdrajcę. W podobny sposób młodzież ukraińska przypisuje pozytywne cechy Chmielnickiemu czy Petlurze i w inny sposób niż Polacy ocenia decyzje podjęte przez Piłsudskiego. Generalnie we wszystkich wymienionych przeze mnie przypadkach zaobserwowano jednakową zależność: zarówno młodzież polska, jak i ukraińska, w zależności od identyfikacji narodowej typowała utwory literackie i bohaterów historycznych, którzy dla niej stanowią obiekt podziwu i uznania, dla drugiej grupy natomiast są nacechowane najczęściej odmiennymi wartościami. Wskazuje to na możliwość kształtowania się autostereotypów i stereotypów.

Na podstawie ogromnej ilości materiału uzyskanego w trakcie badań nie można jednoznacznie stwierdzić słuszności hipotezy odnoszącej się tylko i wyłącznie do samych podobieństw w prezentowanych postawach i zachowaniach młodzieży polskiej na Ukrainie i ukraińskiej w Polsce. Jakość prezentowanych postaw jest niekiedy zupełnie różna.

Podsumowując: zdecydowana większość młodzieży uwzględnionej w badaniach posiada świadomość narodowej odrębności. Identyfikacja narodowa w obydwu przypadkach często pokrywa się z identyfikacją religijną. Przeważająca część ukraińskiej młodzieży z Polski pochodzi z rodzin monoetnicznych, czysto ukraińskich – 81,4%. Jedynie 18,6% wskazuje na zróżnicowaną narodowość swoich rodziców. Odwrotną sytuację zauważamy wśród respondentów z Ukrainy. Jedynie 27,1% spośród nich pochodzi z czysto polskich rodzin, a ponad 60,0% z rodzin mieszanych (polsko-ukraińskich lub polskorosyjskich); pozostałe 12,9% to osoby w żaden sposób niezwiązane pochodzeniem rodziców z polskością.

Zatem siła procesów amalgamacyjnych wśród społeczeństwa polskiego na Ukrainie ma zdecydowanie większe oddziaływanie aniżeli wśród ukraińskiego w Polsce. Jednak na podstawie prezentowanego materiału z badań nie można jednoznacznie ustalić, w jakim stopniu zawieranie związków mieszanych będzie przyczyną szybszego asymilowania się mniejszości narodowych do grup większościowych. Być może ze względu na atrakcyjność elementów kulturowych grupy mniejszościowej większość narodowa będzie przyswajając elementy kulturowe mniejszości (przykład niepolskich uczniów w szkołach polskich we Lwowie, którzy identyfikowali się z elementami kultury polskiej). Jeżeli weźmiemy pod uwagę taką możliwość, to wtedy zupełnie zrozumiałą będzie rozkład odpowiedzi w prezentowanych badaniach. Ze względu na wymienianą wcześniej atrakcyjność języka polskiego młodzież polska na Ukrainie z większym prawdopodobieństwem będzie wskazywała na posługiwanie się tym językiem podczas nie tylko rozmów z rodzicami i dziadkami, ale również podczas rozmów z rodzeństwem i kolegami – Polakami. Również większe będzie prawdopodobieństwo zmiany obywatelstwa

ukraińskiego na polskie i możliwość osiedlenia się w Polsce przez młodzież z Ukrainy.

Natomiast w przypadku młodzieży ukraińskiej z Legnicy nie można mówić o kategorii atrakcyjności języka ojczystego, ponieważ zdecydowana większość młodzieży coraz częściej posługuje się językiem polskim nie tylko podczas rozmów ze znajomymi, ale również (często) w kontaktach z rodzeństwem i w nieco mniejszym stopniu z rodzicami i dziadkami. Mało atrakcyjna jest dla młodzieży ukraińskiej z Polski propozycja zmiany obywatelstwa polskiego na ukraińskie. Młodzież w niewielkim stopniu bierze taką możliwość pod uwagę. Znacznie szybciej zdecyduje się na uzyskanie podwójnego obywatelstwa, ale pomimo to w dalszym ciągu będzie chciała zamieszkiwać terytorium Polski, przede wszystkim ze względu na lepsze warunki życia, szersze perspektywy związane z pracą, a także ze względu na ważny argument, że „prywatna ojczyzna” ich przodków w zdecydowanej większości znajduje się na obecnym terytorium Polski (na Łemkowszczyźnie, Bojkowszczyźnie i Podlasiu).

Nie ulega wątpliwości, że uwzględniona w badaniach młodzież jest silnie osadzona w kulturze „własnej”. Nie ma większych problemów z wyodrębnieniem elementów swoich i obcych w obrębie własnej grupy narodowej. Bez większych problemów potrafi wskazać na takie cechy, jak język i wyznanie, które jej zdaniem w sposób istotny odróżniają ją od grupy większościowej i pozostałych grup narodowych. Nie wiadomo jednak, jak dalece młodzi Polacy z Ukrainy i Ukraińcy z Polski – pomimo świadomości swojej odrębności, niekwestionowanej wiedzy na temat historii własnej rodziny i ideologicznej ojczyzny – są silnie związani z kulturą własną, a jak dalece z kulturą obcą, czyli większościową.

Na podstawie przeprowadzonych badań bardzo trudno jest wnioskować o wartościach kulturowych uznawanych przez respondentów, ponieważ tak naprawdę nie możemy być pewni, czy młodzież w ten sposób nie stosuje strategii obronnych, które mają na celu ukazać idealną kondycję własnej grupy. Zapewne wymiar strategii obronnych jest inny, aniżeli stosowany przez ich dziadków i rodziców, ponieważ nie możemy zaobserwować mechanizmów wycofywania się i zamykania przez młodzież w obrębie własnej grupy narodowościowej. Dokładnie analizując wyniki badań i wychwytyjąc pewne rozbieżności w rozkładzie odpowiedzi, możemy stwierdzić, że strategie te pojawiają się w nowej formie.

Aleksandra Jawornicka

NATIONALE IDENTITÄT JUNGER POLEN IN DER UKRAINE UND UKRAINER IN POLEN

Zusammenfassung

Die Interessequelle der Verfasserin des vorliegenden Artikels bilden Probleme, die sich mit der Entwicklung und Gestaltung der nationalen Identität der Individuen und Gruppen in einem Minderheitsmilieu in der sich globalisierenden Welt verbinden.

Das grundlegende Ziel des Artikels besteht darin, die Forschungsergebnisse darzustellen, die sich auf die nationale Identität beziehen. Die Untersuchungen wurden unter den Jugendlichen in den sog. „polnischen“ und „ukrainischen“ Schulen in Lwow und Liegnitz um die Wende 1998/1999 durchgeführt. Als Ausgangspunkt der Überlegungen wurde die Hypothese angenommen, dass die polnische Jugend in der Ukraine und die ukrainische in Polen, die auf Grund unterschiedlicher Herkunft spezifische Minderheiten bilden, in ihren Verhaltensweisen und Einstellungen einander sehr ähnlich sind. Die Untersuchende nimmt an, dass der Entwicklungsprozess der nationalen Identität in beiden Fällen auf eine ähnliche Art und Weise verläuft. Die Jugendlichen wenden Strategien an, die für Personen charakteristisch sind, welche einer spezifischen Kategorie – einer nationalen Minderheit angehören. Das Hauptziel der Untersuchungen besteht darin, die Einstellung der untersuchten Jugendlichen bezüglich der Stammelemente (Sprache, Kultur der Vorfahren) zu unterscheiden sowie den Zugehörigkeitsgrad an die nationalen Minderheitsgruppen aufzuzeigen; gleichzeitig soll auch auf Interessen an Politik und Kultur des Staates hingewiesen werden, in dem sie zur Welt kamen und groß geworden sind. Die untersuchten Elemente bedingen die nationale Angehörigkeit und beeinflussen das individuelle und gesellschaftliche Identitätsniveau. Auf der Grundlage der zusammengestellten Materialien wurde versucht, auf drei Fragen zu antworten, und zwar welche Elemente die jüngere Generation der nationalen Minderheiten auswählt, um ihre Identität zu konstruieren, verwenden sie – ähnlich wie ihre Vorfahren - Verteidigungsstrategien, die ihnen erlauben, ihre kulturelle und ethnische Identität bestehen lassen, und letztens mit welcher der Gruppen identifizieren sie sich im größeren Grade: mit der eigenen oder mit der Mehrheitsgruppe.

Die Forschungsergebnisse weisen darauf hin, dass sich die nationale Identität der Jugendlichen aus den nationalen Minderheiten unter ähnlichen Bedingungen gestaltete, die Qualität der dargestellten Einstellungen war jedoch von Zeit zu Zeit ganz unterschiedlich und deswegen auch hat es sich erwiesen, dass manche anfangs angenommenen Generalisierungen nicht richtig waren. Trotzdem wurde festgestellt, dass sowohl die polnische Jugend aus der Ukraine als auch die ukrainische aus Polen sehr stark an ihre eigene Kultur hängt. Es bestehen keine größeren Probleme bei der Unterscheidung der eigenen und der fremden Elemente im Rahmen der eigenen nationalen Gruppe; obwohl jedoch die Jugendlichen sich ihrer Herkunft und der durch diese Tatsache selbst beeinflussten Werte bewusst sind, stellt die in den Untersuchungen dargestellte Jugend eine Generation dar, die immer häufiger die Verhaltensmuster der Mehrheitsgruppe übernimmt und sich an die neue gesellschaftliche Wirklichkeit des Staates anpasst, in dem sie lebt.